

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕСТИТУЦІЇ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Долянська І.М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін
Університету економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: DolianovskaIM@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1606-7096>

Карасьов В.І.,

аспірант Університету економіки та права «КРОК»
м. Київ, вул. Табірна, 30-32, Україна, 03113
e-mail: karasiovvi@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9628-4957>

LEGAL AND REGULATORY FRAMEWORK FOR RESTITUTION IN UKRAINE: CURRENT STATE AND PROSPECTS

Dolianovska I.M.,

Candidate of legal sciences, associate professor,
associate professor of state and legal disciplines department
«KROK» University
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: DolianovskaIM@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1606-7096>

Karasiov V.I.,

Postgraduate student of the University of Economics and Law «KROK»
Kyiv, Tabirna St., 30-32, Ukraine, 03113
e-mail: karasiovvi@krok.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9628-4957>

Анотація. Стаття присвячена комплексному аналізу реституції як однієї з форм відшкодування збитків та способу відновлення порушених майнових прав у правовій системі України в умовах агресії російської федерації проти України та її регулюванню на національному й міжнародному рівнях. Розглядається багаторівнева природа реституції: від традиційної двосторонньої реституції у цивільному праві, що передбачає повернення майна за недійсним правочином, до міжнародно-правового підходу, який включає відновлення стану речей до міжнародно-протиправного діяння, а також відшкодування матеріальних збитків.

Особлива увага приділена законодавчим новелам України, зокрема Закону України №2923-IX від 23 лютого 2023 року «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації проти України», який регламентує механізми компенсації за пошкоджене або знищене внаслідок бойових дій нерухоме майно, а також постановам Кабінету Міністрів, що деталізують порядок виплат у межах програми «ЄВідновлення». У статті проаналізовано процедуру фіксації збитків, оцінку майна комісіями, роль Реєстру пошкодженого та знищеного майна та особливості компенсаційних механізмів, включно з житловими сертифікатами та грошовими виплатами для відбудови.

Автором проаналізовано Законопроект №11161, що спрощує процедури компенсації для власників нерухомості на окупованих територіях і в зонах бойових дій, що свідчить про динамічний розвиток національного законодавства в напрямку захисту прав потерпілих.

Окремо висвітлюється нормативне забезпечення поновлення строків для перегляду судових рішень на підставі рішень ЄСПЛ, що посилює ефективність національних механізмів реституції. Визнається, що відсутність єдиного комплексного закону про реституцію в Україні ускладнює практичне застосування норм,

що особливо актуально в умовах масштабної війни. У статті наголошується на необхідності кодифікації, гармонізації та вдосконалення реституційної політики відповідно до міжнародних стандартів та викликів перехідного правосуддя.

Ключові слова: агресія Російської Федерації, реституція майна, законодавство України, майнові права, державна компенсація.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 0, бібл.: 17.

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the institution of restitution as a fundamental legal mechanism for restoring violated property rights in the Ukrainian legal system amid the Russian Federation's armed aggression. It explores the regulation of restitution at both the national and international levels, emphasizing its multi-dimensional nature—from traditional bilateral restitution in civil law, involving the return of property under invalid transactions, to international legal approaches aimed at restoring the status quo ante following internationally wrongful acts and providing compensation for both material and non-material damages.

Particular attention is paid to recent legislative developments in Ukraine, especially Law No. 2923-IX (adopted in 2023), which introduced a legal framework for compensating damage to immovable property caused by hostilities. The article also reviews Cabinet of Ministers' resolutions that detail the compensation procedures under the «eVidnovlennya» (eRecovery) program. This includes an analysis of damage documentation procedures, property assessments conducted by commissions, the role of the Register of Damaged and Destroyed Property, and the mechanisms for disbursing compensation—such as housing certificates and direct monetary payments for reconstruction purposes.

In addition, the article examines Draft Law No. 11161, which aims to streamline compensation procedures for property owners in temporarily occupied territories and active combat zones, reflecting the evolving nature of Ukrainian legislation to ensure more effective protection of victims' property rights.

The study also underscores the significance of recent regulatory amendments that provide for the reinstatement of procedural deadlines in the review of court decisions based on rulings of the European Court of Human Rights, thereby enhancing the overall effectiveness of the national restitution framework.

Despite these advancements, the article argues that the absence of a unified, comprehensive law on restitution in Ukraine results in legal fragmentation, complicating the consistent and practical application of relevant norms—particularly under conditions of full-scale war. The author concludes by emphasizing the urgent need for codification, harmonization, and systemic improvement of Ukraine's restitution policy in alignment with international standards and the principles of transitional justice.

Keywords: Russian Federation aggression, property restitution, Ukrainian legislation, property rights, state compensation.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 0, bibl.: 17.

Постановка проблеми. Проблема нормативно-правового забезпечення реституції в Україні є надзвичайно актуальною в умовах триваючої агресії російської федерації, масового знищення та незаконного вивезення майна, а також інші порушення прав власності громадян і юридичних осіб. Незважаючи на наявність правових норм, чинна законодавча база є фрагментарною та не забезпечує ефективних механізмів реалізації права на повернення втраченого або незаконно вилученого майна, що ускладнює захист прав постраждалих осіб, особливо в умовах збройної агресії та тимчасової окупації частини території України. Відсутність системного підходу до визначення суб'єктів реституції, процедурних аспектів її здійснення та інституційної відповідальності ускладнює реалізацію принципів правової визначеності й справедливості. Також постає проблема у тому, щоб гармонізувати реституційний процес із суміжними механізмами, такими як компенсація та репарації. Таким чином, існує об'єктивна необхідність у

комплексному дослідженні чинного нормативно-правового забезпечення реституції та розробці концептуальних підходів до його вдосконалення з урахуванням сучасних викликів і європейської правової інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню реституції присвячена низка праць вчених і дослідників. Зокрема, в своїх роботах окреслену тему висвітлювали: Буц Т., Камишанський М., Криволапов Б., та інші. Втім, в умовах триваючої агресії російської федерації проти нашої держави ця тема потребує подальших досліджень.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. В Україні наразі відсутній єдиний рамковий закон про реституцію, що призводить до фрагментарності нормативно-правового регулювання у цій сфері та ускладнює формування цілісного підходу до відновлення порушених майнових прав. Особливо складною є ситуація з пошкодженим або знищеним майном на тимчасово окупованих територіях, де через відсутність остаточних правових визначень

і процедур виникають труднощі з визнанням та підтвердженням права власності. Попри наявність законопроектів, які передбачають врегулювання цих питань, відсутність їхньої імплементації стримує реальні зміни.

Формулювання мети. Дослідження спрямоване на комплексний та всебічний аналіз нормативно-правового забезпечення реституції в Україні в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Інститут реституції, що полягає у відновленні порушених прав, є однією з базових засад правового порядку в демократичних державах. Як правова категорія, реституція має складну багаторівневу природу, значення якої трансформується залежно від сфери її застосування.

У міжнародному праві реституція трактується як відновлення стану, що існувала до вчинення міжнародно-протиправного діяння. Це включає повернення матеріальних об'єктів у природі, а також усунення наслідків порушень немайнового характеру – таких, як припинення незаконної окупації, скасування неправомірних нормативно-правових актів та рішень органів державної влади. Такий підхід до реституції розглядається як ключовий елемент механізму репарацій, який держава має здійснити в разі порушення міжнародного права [1]. Репарації, своєю чергою, охоплюють різні форми відшкодування, зокрема компенсацію та сатисфакцію, а субституція, що передбачає заміну втраченого чи знищеного майна еквівалентним за цінністю і функціональним призначенням, вважається окремим різновидом реституції [2].

У національному цивільному праві реституція традиційно означає обов'язок сторін повернути одне одному все отримане за недійсним правочином. Така модель – так звана двостороння реституція – спрямована на відновлення правового та фактичного становища сторін, яке існувало до вчинення такого правочину. Водночас, згідно з положеннями статті 216 Цивільного кодексу України, винна сторона зобов'язана додатково компенсувати завдану матеріальну та моральну шкоду, що підкреслює компенсаторний характер реституції в цивільному правозастосуванні [3].

У кримінальному процесуальному праві реституція має дещо вужче

тлумачення. Згідно з пунктом 5 частини 9 статті 100 Кримінального процесуального кодексу України, під нею мається на увазі повернення грошей, цінностей та іншого майна, що були предметом кримінального правопорушення або іншого суспільно небезпечного діяння, що вибули з володіння особи внаслідок вчинення кримінального правопорушення [4].

Застосування реституції як правового наслідку недійсності правочину, відповідно до частини першої статті 216 Цивільного кодексу України, можливе виключно у випадках, коли між сторонами існує укладений договір, що є нікчемним або визнаний недійсним у судовому порядку [5]. При цьому вимоги про повернення переданого на виконання такого правочину майна можуть бути адресовані виключно контрагенту у цьому правочині, що свідчить про суто договірний характер інституту реституції в межах цивільно-правового регулювання. Такий підхід підтверджує, що реституція не може бути інструментом відновлення порушених прав у позадоговірних зобов'язаннях, адже вона функціонує в межах правовідносин, породжених саме недійсним правочином.

Так, у контексті механізмів відновлення порушених майнових прав важливим нормативним актом є Закон України №2923-ІХ, що набрав чинності 22 травня 2023 року. Цей закон регламентує порядок надання компенсації за пошкоджене або знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією російської федерації після 24 лютого 2022 року. Дія цього Закону в частині надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна не поширюється на об'єкти нерухомого майна, що на день набрання чинності Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 64 / 2022, затвердженим Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-ІХ, знаходилися на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, визначеній відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на

тимчасово окупованій території України».

Реституція є основним механізмом відновлення порушених прав шляхом повернення майна. Проте в умовах воєнного стану її застосування часто ускладнюється через руйнування майна та обмеження доступу. У таких випадках компенсація виступає альтернативним інструментом, що дозволяє відшкодувати збитки у грошовій чи іншій формі, забезпечуючи відновлення прав, коли реституція неможлива. Докладні правила надання компенсацій визначені рядом постанов Кабінету Міністрів України. Зокрема, Постанова Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 381 [6] встановлює порядок виплат за пошкоджене житло, а Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2023 року № 600 – за житло, що було повністю знищене [7]. Варто зазначити, що до окреслених постанов Кабінету Міністрів України неодноразово вносились зміни, що свідчить про постійне вдосконалення механізму.

Компенсація передбачена для широкого кола суб'єктів. Отримувачами компенсації за пошкоджені / знищені об'єкти нерухомого майна є:

- фізичні особи – громадяни України;
- об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, управителі багатоквартирних будинків, житлово-будівельні (житлові) кооперативи, які здійснюють утримання відповідних будинків, особи, уповноважені співвласниками багатоквартирних будинків відповідно до Закону України «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» (у разі якщо співвласники самостійно здійснюють утримання багатоквартирного будинку та в цьому будинку не створено об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, не призначено управителя, відсутній житлово-будівельний (житловий) кооператив, який здійснює його утримання), – у разі отримання компенсації за пошкоджене спільне майно багатоквартирного будинку.

Закон встановлює певні категорії осіб, що мають пріоритетне право на отримання компенсації, зокрема – це учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, багатодітні сім'ї, а також особи з інвалідністю I та II групи [8].

У Постанові Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2023 року № 381 зазначено, що у межах програми «Відновлення» передбачено надання компенсації за пошкоджене житло, яка може бути використана для придбання будівельних матеріалів з метою самостійного проведення ремонту або для оплати будівельно-ремонтних послуг. Встановлено дві категорії відшкодування:

Категорія А – компенсація до 200 тисяч гривень;

Категорія Б – компенсація від 200 тисяч гривень: до 350 тисяч гривень для квартир і до 500 тисяч гривень для приватних будинків.

Отримані кошти зараховуються на спеціальний рахунок «Відновлення», який підлягає цільовому використанню. Термін використання коштів становить до 12 місяців для Категорії А та до 18 місяців для Категорії Б. Важливо: зняття готівки з цього рахунку заборонено – фінансування здійснюється виключно у безготівковій формі [6].

У Постанові Кабінету Міністрів України від 30 травня 2023 року № 600 вказано, що у разі повного знищення житла передбачено дві основні форми компенсації.

Перша – це житловий сертифікат, який надає можливість придбати нове житло: квартиру або приватний будинок.

Друга форма, запроваджена з березня 2025 року, – грошова компенсація для відбудови на власній земельній ділянці. Така компенсація виплачується у два етапи, по 50% від загальної суми.

Перший платіж здійснюється після ухвалення рішення відповідною комісією, припинення права власності на зруйнований об'єкт нерухомості, а також за умов наявності документів, що надають право на проведення будівельних робіт [7].

Еволюція програми «Відновлення» – від первинного акценту на житлових сертифікатах до включення механізмів прямого фінансування будівництва на власній земельній ділянці – демонструє суттєву трансформацію державної політики у напрямку більш гнучкого та адресного підходу до потреб постраждалих громадян. Початкове впровадження сертифікатної моделі, ймовірно, було продиктоване необхідністю оперативного запуску допомоги,

однак згодом виявилось, що вона не враховує всі життєві обставини постраждалих – зокрема, тих, хто прагне відновити житло на власній землі або зберегти зв'язок із рідною громадою.

Розширення програми із запровадженням можливості отримання компенсації грошовими коштами у два транші стало відповіддю на зростаючий запит суспільства і визнання багатоманітності ситуацій, з якими стикаються жертви війни. Такий підхід посилює індивідуальну автономію громадян, сприяє пришвидшенню відбудови та підтримує відновлення місцевих громад. Ці зміни засвідчують перехід від уніфікованих рішень до більш гнучких, потребоорієнтованих моделей у державній компенсаційній політиці.

Невід'ємною складовою процесу надання компенсації в межах програми «Відновлення» є оцінка потреб на ремонт чи відбудову житла, яку здійснюють спеціальні комісії органів місцевого самоврядування або військових адміністрацій. Першим етапом їхньої роботи є отримання заяви від громадянина – її можна подати через застосунок або портал «Дія», а також у Центрі надання адміністративних послуг. Після подання, заявка автоматично вноситься до Реєстру пошкодженого та знищеного майна (РПЗМ), де з нею й працюють члени комісії. У цьому ж реєстрі зберігається уся супровідна документація, що супроводжує розгляд.

Етап розгляду заяви включає кілька ключових дій:

- перевірку наданих документів;
- виїзне обстеження пошкодженого об'єкта;
- визначення розміру компенсації;
- ухвалення рішення щодо її надання.

Якщо особа надіслала лише інформаційне повідомлення про пошкодження житла, але не подала офіційну заяву на компенсацію, з нею зв'язуються представники комісії та надають детальні роз'яснення про подальші кроки для отримання допомоги.

Члени комісій звертають увагу на важливість попередньої перевірки наявності житла в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно. Якщо об'єкт не внесений до реєстру, його необхідно зареєструвати до

подання заяви – це значно спростить процес і допоможе уникнути затримок у майбутньому.

У разі, якщо об'єкт було офіційно визнано пошкодженим або зруйнованим, наступним кроком є оцінка вартості необхідних робіт. Комісія проводить огляд на місці у присутності власника або його уповноваженого представника, фіксує пошкодження за допомогою фото та складає відповідні документи.

Під час огляду комісія заповнює чек-лист із переліком ремонтних робіт та оформлює акт обстеження. Всі матеріали, включно з фотографіями, завантажуються до РПЗМ. Громадяни мають змогу отримати витяг зі своєї заяви та переглянути чек-лист через портал «Дія».

Після збору всіх необхідних даних комісія проводить засідання, на якому ухвалює остаточне рішення: надати компенсацію або відмовити.

Найпоширеніші причини для відмови:

Житло розташоване в багатоквартирному будинку, де пошкоджені спільні частини (дах, сходові клітини, інженерні мережі). У таких випадках першочергово відновлюються елементи загального користування за кошти місцевої влади, після чого власники квартир можуть повторно звертатися за компенсацією.

Неповний або недостовірний пакет документів, що не дозволяє ідентифікувати об'єкт чи підтвердити право на компенсацію.

Житло вже було відремонтоване, і всі пошкодження повністю усунені до моменту звернення – у такому випадку підстав для компенсації немає [9].

Належна та своєчасна фіксація завданих збитків є ключовим елементом для подальшого отримання компенсації як на національному, так і на міжнародному рівнях. Цей процес є складним і багаторівневим, вимагає суворого дотримання визначених процедур та високого рівня уважності з боку постраждалих.

У першу чергу рекомендується оперативно здійснити детальну фото- та відеофіксацію пошкодженого майна. Слід зафіксувати як загальний вигляд об'єкта (його місцезнаходження, зовнішній стан), так і окремі пошкодження у крупному плані – тріщини, руйнування, ознаки займання,

сліди від куль або осколків, пошкодження інженерних комунікацій, вікон, дверей тощо. Обов'язково потрібно вказати дату, час і геолокацію зйомки, а також включити в кадр елементи, що дозволяють однозначно ідентифікувати об'єкт (наприклад, адресну табличку чи номер будинку). Відсутність таких ознак може унеможливити подальше офіційне обстеження.

Після самостійної фіксації громадянин повинен звернутися до органів місцевої влади із заявою про проведення комісійного обстеження житла. За результатами візиту спеціальної комісії складається акт, який є основним документом у процедурі компенсації. У ньому зазначаються технічний стан об'єкта, характер пошкоджень, ймовірні причини руйнувань, а також інформація про осіб, присутніх під час обстеження. Підготовка до такого обстеження передбачає вивчення об'єкта та наявної технічної й проєктної документації [10].

Крім фіксації самих пошкоджень, необхідно зібрати документи, що підтверджують право власності на майно – це можуть бути договори купівлі-продажу, дарування, міни, свідоцтва про спадщину, витяги з державних реєстрів. Додатково важливими є показання свідків – сусідів чи представників ОСББ, які можуть надати письмові пояснення щодо обставин пошкодження або знищення майна. У випадках крадіжки чи зникнення майна до доказової бази додаються витяги з ЄРДР за відповідними статтями Кримінального кодексу України, дані з GPS-трекерів транспортних засобів, відеозаписи тощо.

Центральним елементом всієї системи компенсації виступає саме акт обстеження, і вся подальша процедура напряду залежить від його наявності та достовірності. Держава висуває жорсткі вимоги до підтвердження збитків, щоб запобігти шахрайству й забезпечити справедливий розподіл ресурсів. У цьому контексті акт, підкріплений якісною фото- і відеофіксацією та документами про право власності, є основою для ухвалення рішень щодо компенсацій [11].

Однак значні труднощі виникають у випадках, коли об'єкти знаходяться в районах активних бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, де фізичне обстеження неможливе. Це становить

серйозну перешкоду у процедурі відшкодування, адже навіть попри можливість подати заяву через цифрові інструменти, як-от застосунок «Дія», вимога обов'язкового фізичного огляду об'єкта залишається суттєвим бар'єром для багатьох постраждалих.

РПЗМ виконує центральну роль у системі фіксації та обліку збитків, завданих внаслідок збройної агресії. Це спеціалізована інформаційна платформа, призначена для збирання, систематизації, збереження та захисту даних щодо осіб, які зазнали втрати або пошкодження майна, характеристик самого майна (включно з об'єктами нерухомості, земельними ділянками та природними ресурсами), розміру завданої матеріальної шкоди, а також процесу розгляду заяв і надання компенсацій. Реєстр офіційно запрацював 1 серпня 2023 року як геоінформаційна система, що має змогу використовувати дані дистанційного зондування Землі для уточнення інформації про пошкодження.

Внесення даних до РПЗМ здійснюється на підставі результатів комісійного обстеження об'єкта [12]. Після цього громадяни мають можливість через застосунок «Дія» ознайомитися з інформацією за своєю заявою, зокрема перевірити наявність запису у чек-листі та замовити відповідний витяг. Починаючи з 26 березня 2025 року, у застосунку «Дія» стала доступною послуга з отримання витягу з Реєстру пошкодженого та знищеного майна. Цей документ офіційно підтверджує факт пошкодження або знищення житла, а також містить відомості щодо поданої заяви на виплату в межах програми «Відновлення» [13].

Також, варто звернути увагу на Закон України від 11 березня 2025 року №4283-ІХ. Особливість окресленого Закону полягає в тому, що він дозволяє особам, щодо яких ЄСПЛ встановив порушення, поновлювати строки для перегляду рішення навіть після спливу десятирічного строку – за умови, що заява про перегляд подана протягом 30 днів з моменту, коли рішення ЄСПЛ стало остаточним. Закон вносить відповідні зміни до статті 321 та розділу XI «Перехідні положення» Господарського кодексу України; статті 424 та розділу XIII «Перехідні положення» Цивільного процесуального кодексу України; статті 363 та розділу VII «Перехідні

положення» Кодексу адміністративного судочинства України.

Важливим нововведенням є те, що особи, стосовно яких постановлено рішення Європейського суду з прав людини, яке набуло статусу остаточного до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України від 14 лютого 2024 року № 1-р (II) /2024 щодо гарантування захисту прав і свобод особи за рішенням Європейського суду з прав людини», та після спливу десяти років з дня набрання законної сили судовим рішенням, яке може бути переглянуте за виключними обставинами, мають право протягом тридцяти днів з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України від 14 лютого 2024 року № 1-р (II) /2024 щодо гарантування захисту прав і свобод особи за рішенням Європейського суду з прав людини» звернутися до суду із заявою про перегляд судового рішення за виключними обставинами.

З реституційної точки зору це означає, що шкода через порушення прав може бути відновлена та компенсована навіть роками потому, а справи – переглянуті. Закон входить у логіку інкорпорації рішень ЄСПЛ у національне право, посилюючи ефективність виконання міжнародних рішень на території України. Це важливий крок у напрямі забезпечення права на ефективний національний засіб правового захисту та реституції для постраждалих осіб [14].

Системний аналіз нормативно-правової бази вказує на відсутність в Україні єдиного, комплексного закону, який би врегульовував питання реституції у повному обсязі. На сьогодні правове регулювання у цій сфері має фрагментарний характер: відшкодування за зруйноване майно, визнання недійсними правочинів, повернення майна реабілітованим особам тощо здійснюється за допомогою окремих законодавчих актів, кожен з яких охоплює лише вузький аспект реституційних правовідносин. Такий підхід формує нормативну розрізненість, породжує правову невизначеність, ускладнює застосування норм на практиці, створює

потенційні колізії та спричиняє суттєві затримки у вирішенні спорів, що перешкоджає повноцінному втіленню принципу відновлення порушених майнових прав.

Відсутність уніфікованого рамкового законодавства про реституцію в умовах повномасштабної війни постає як системна проблема, яка істотно обмежує ефективність і справедливість процесів відновлення прав власності. Актуальним постає завдання кодифікації, гармонізації та інституційного оформлення реституційної політики в єдиному законодавчому акті з урахуванням міжнародних стандартів і викликів перехідного правосуддя.

Українське законодавство нині активно змінюється у відповідь на серйозні виклики, спричинені війною, що проявляється в появі нових законодавчих ініціатив.

10 квітня 2024 року у Верховній Раді України було зареєстровано Законопроект №11161, який є важливою законодавчою ініціативою спрямованою на удосконалення компенсаційних процедур для власників житлової нерухомості, що зазнала втрат унаслідок бойових дій або тимчасової окупації. Цей законопроект вносить істотні зміни до чинного Закону України №2923-IX, зокрема, спрощуючи процедури оформлення та забезпечуючи реальну можливість отримання виплат тим, чие житло залишається на окупованих територіях або в активних зонах бойових дій [15]. Однією з ключових новацій цього законопроекту є прирівняння пошкоджених об'єктів нерухомого майна на тимчасово окупованих територіях до знищених. Це дозволяє власникам таких об'єктів отримати компенсацію, навіть якщо неможливо провести фізичний огляд майна або зафіксувати його пошкодження. Власники зруйнованого майна, що знаходиться на тимчасово окупованих територіях, повинні відмовитися від своїх прав на таке майно на користь держави або місцевої громади, залежно від джерела фінансування компенсації.

Згідно з положеннями законопроекту, відшкодування для українців проходитиме за програмою «Відновлення». Вирахувати суму компенсацій будуть за спеціальною формулою Кабінету Міністрів, без фізичного огляду майна, без фото та відеофіксацій і з мінімумом документів. Найголовніша

умова для отримання відшкодування – проживання в Україні протягом останніх двох років перед поданням заяви.

Законопроект №11161 також передбачає спрощення доступу до витягів з реєстру пошкодженого майна, а також до даних про відповідальних за розгляд заяв про компенсації. Власники нерухомості зможуть отримати витяги з Реєстру пошкодженого та знищеного майна в електронній формі через застосунок «Дія» або в паперовому форматі. Інформація про комісії, які вирішуватимуть питання компенсацій, буде доступною на офіційних сайтах місцевої влади. Втім варто зазначити, що станом на липень 2025 року даний Законопроект не було підписано Президентом України.

Водночас існує позиція, що прийняття окремого нормативного акту №11161 є недоцільним, оскільки відповідні повноваження вже закріплені в Законі № 2923-ІХ, а питання компенсації може бути ефективно врегульоване шляхом ухвалення підзаконних актів Кабінету Міністрів України [16]. Попри гостру потребу у системному та комплексному врегулюванні питань реституції, основний Закон, який мав би виконувати роль базового рамкового документа, наразі відсутній. Натомість на законодавчому рівні ухвалюються поодинокі нормативно-правові акти (зокрема, Закон №2923-ІХ) або їх доповнення (зокрема, Законопроект №11161), що створює враження несистемного підходу, спрямованого на усунення окремих прогалин замість формування цілісної, комплексної правової системи.

Затримка з підписанням Президентом України Законопроекту №11161, а також відсутність розробленого урядом механізму його ефективної імплементації свідчать про суттєві складнощі на етапі практичного застосування цих правових норм [17]. Така ситуація породжує правову невизначеність для осіб, які постраждали внаслідок воєнних дій, ускладнює відновлення їхніх прав власності, а також потенційно негативно впливає на рівень довіри з боку інвесторів і міжнародних партнерів.

Висновки. Отже, Україна перебуває на етапі формування цілісної системи реституції в умовах збройної агресії Російської Федерації. Відсутність єдиного рамкового закону, що охоплює всі види реституції, зумовлює розрізнене правове регулювання та породжує правову невизначеність. У цьому контексті, на думку автора, нагальною є потреба у прийнятті комплексного закону, гармонізованого з міжнародними стандартами. Особливої уваги потребує правовий захист права власності на тимчасово окупованих територіях, з урахуванням обмеженого доступу до доказової бази. Пропонуються законодавчі шляхи підвищення ефективності реституції – зокрема, спрощення процедур підтвердження прав, розширення переліку допустимих доказів та імплементація міжнародних зобов'язань України у сфері реституції та репарацій. Європейська інтеграція у цьому аспекті відіграє роль системного каталізатора відповідних правових реформ.

Література:

- 1.Камишанський М. М. Компенсація та реституція: обрання адекватної форми відшкодування шкоди за міжнародне правопорушення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2016 № 24. С. 144–148.
- 2.Якою буде матеріальна відповідальність держави-агресора? *Українська правда*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/17/7346746/> (дата звернення: 17.07.2025).
- 3.Буц Т. В. Повернення та реституція культурних цінностей як складова збереження культурної спадщини в Україні та світі: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня магістра / Т. В. Буц; Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв, Ін-т практич. культурології та арт-менеджменту, Каф. мистецтвознавчої експертизи. Київ, 2023. 85 с.
- 4.Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 17.07.2025).
- 5.Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 17.07.2025).
- 6.Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації, з використанням електронної публічної послуги «Відновлення» : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2023 № 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/381-2023-п#Text> (дата звернення: 22.07.2025).
- 7.Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2023 № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2023-п#Text>

(дата звернення: 22.07.2025).

8. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23.02.2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20/ed20241211#Text> (дата звернення: 17.07.2025).

9. «Відновлення»: Як працюють комісії з оцінки пошкодженого та знищеного житла. Головна | *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <https://mindev.gov.ua/news/yevidnovlennia-iak-pratsiuut-komisii-z-otsinky-poshkodzhenoho-ta-znyshchenoho-zhytla> (дата звернення: 22.07.2025).

10. Як провести обстеження пошкоджених об'єктів: порядок та особливості. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.ua/news/14832> (дата звернення: 22.07.2025).

11. Доказова база в спорах про відшкодування збитків від війни. АРМАДА. URL: <https://armada.law/blog/dokazova-baza-v-sporah-pro-vidshkoduvannya-zbitkiv-zavdanih-voyennimi-diyami-z-boku-rf/> (дата звернення: 22.07.2025).

12. Бути власником і подати заяву в «Дію». Як отримати компенсацію за програмою «Відновлення». *Грунт*. URL: <https://grnt.media/other/yak-otrymaty-kompensacziyu-za-programoyu-yevidnovlennya/> (дата звернення: 22.07.2025).

13. Витяг з РПЗМ: стало доступним отримання через Дію. Головна | *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <https://mindev.gov.ua/news/vytiah-z-rpzm-stalo-dostupnym-otrymannia-cherez-diiu> (дата звернення: 22.07.2025).

14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з Рішенням Конституційного Суду України від 14 лютого 2024 року № 1-р (II) /2024 щодо гарантування захисту прав і свобод особи за рішенням Європейського суду з прав людини: Закон України від 11.03.2025 № 4283-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4283-20#Text> (дата звернення: 17.07.2025).

15. Про внесення змін до Закону України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» щодо компенсації знищеного чи пошкодженого майна, що знаходиться на територіях ведення активних бойових дій або тимчасово окупованих Російською Федерацією: Проект Закону №11161 від 10.04.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43982> (дата звернення: 17.07.2025).

16. Найбільш очікувані компенсації: стало відомо, за яких умов переселенці з ТОТ зможуть отримати виплати «Відновлення». *Політична партія «Слуга Народу»*. URL: <https://sluga-narodu.com/naybilsh-ochikuvani-kompensatsii-stalo-vidomo-za-iakykh-umov-pereselentsi-z-tot-zmozhut-otrymaty-vyplaty-ievidnovlennia/> (дата звернення: 17.07.2025).

17. Прямий ефір про компенсації ВПО: ініціатор закону 11161 пояснив, що далі. *Останні новини України | Бахмут IN*. UA. URL: <https://bahmut.in.ua/pryamuj-efir-pro-kompensacziyi-vpo-inicziator-zakonu-11161-poynasnyvshho-dali/> (дата звернення: 17.07.2025).

References:

1. Kamyshanskiy M. M. Kompensatsiia ta restytutsiia: obrannia adekvatnoi formy vidshkoduvannia shkody za mizhnarodne pravoporushennia [Compensation and Restitution: Choosing an Adequate Form of Damage Compensation for International Legal Violations]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Yurysprudentsiia*. 2016 № 24. P. 144–148.

2. Yakoiu bude materialna vidpovidalnist derzhavy-ahresora? [What Will Be the Material Liability of the Aggressor State?]. *Ukrainska pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/05/17/7346746/> (accessed: 17.07.2025).

3. Buts T. V. Povnennia ta restytutsiia kulturnykh tsinnosti yak skladova zberezhenia kulturnoi spadshchyny v Ukraini ta sviti: kvalifikatsiina robota na zdobuttia stupenia mahistra [Return and Restitution of Cultural Values as a Component of Preservation of Cultural Heritage in Ukraine and the World: Master's Thesis] / T. V. Buts; Nats. akad. ker. kadriv kultury i mystetstv, In-t praktych. kulturolohii ta art-menedzhmentu, Kaf. mystetstvoznavchoi ekspertyzy. Kyiv, 2023. 85 p.

4. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI. [Criminal Procedure Code of Ukraine: Code of Ukraine dated April 13, 2012 No. 4651-VI] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (Accessed : 17.07.2025).

5. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 № 435-IV [Civil Code of Ukraine: Code of Ukraine dated 16.01.2003 No. 435-IV]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Accessed : 17.07.2025).

6. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia kompensatsii dlia vidnovlennia okremykh katehorii obiektiv nerukhomoho maina, poshkodzhennykh vnaslidok boiovykh dii, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiiu Rosiiskoi Federatsii, z vykorystanniam elektronnoi publichnoi posluhy «yeVidnovlennia» [On Approval of the Procedure for Granting Compensation for the Restoration of Certain Categories of Real Estate Objects Damaged Due to Hostilities, Terrorist Acts, Sabotage Caused by Armed Aggression of the Russian Federation, Using the Electronic Public Service «yeVidnovlennia»]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21.04.2023 № 381. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

laws / show / 381–2023–п#Text (Accessed : 22.07.2025).

7. Pro zatverdzhennia Poriadku nadannia kompensatsii za znyshcheni obiekty nerukhomoho maina [On Approval of the Procedure for Granting Compensation for Destroyed Real Estate Objects]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.05.2023 № 600. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600–2023–п#Text> (accessed: 22.07.2025).

8. Pro kompensatsiiu za poshkodzhennia ta znyshchennia okremykh katehoriï ob'ektiv nerukhomoho maina vnaslidok boiovykh diï, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy, ta Derzhavnyi reiestr maina, poshkodzhenoï ta znyshchenoï vnaslidok boiovykh diï, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy [On Compensation for Damage and Destruction of Certain Categories of Real Estate Objects Due to Hostilities, Terrorist Acts, Sabotage Caused by Armed Aggression of the Russian Federation Against Ukraine, and the State Register of Property Damaged and Destroyed Due to Hostilities, Terrorist Acts, Sabotage Caused by Armed Aggression of the Russian Federation Against Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 23.02.2023 № 2923-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923–20/ed20241211#Text> (accessed: 17.07.2025).

9. yeVidnovlennia: Yak pratsiuïut komisii z otsinky poshkodzhenoï ta znyshchenoï zhytla. [How Commissions Work on the Assessment of Damaged and Destroyed Housing]. *Holovna | Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy*. URL: <https://mindev.gov.ua/news/yevidnovlennia-iak-pratsiuïut-komisii-z-otsinky-poshkodzhenoï-ta-znyshchenoï-zhytla> (accessed: 22.07.2025).

10. Yak provesty obstezhennia poshkodzhenykh ob'ektiv: poriadok ta osoblyvosti [How to Conduct Inspections of Damaged Objects: Procedure and Features]. *Detsentralizatsiia v Ukraini*. URL: <https://decentralization.ua/news/14832> (accessed: 22.07.2025).

11. Dokazova baza v sporakh pro vidshkoduvannia zbytkiv vid viiny [Evidence Base in Disputes on Compensation for War Losses]. *ARMADA*. URL: <https://armada.law/blog/dokazova-baza-v-sporah-pro-vidshkoduvannia-zbitkiv-zavdanih-voyennimi-diyami-z-boku-rf/> (accessed: 22.07.2025).

12. Buty vlasnykom i podaty zaiavu v «Diiu». Yak otrymaty kompensatsiiu za prohramoiu «yeVidnovlennia» [To Be an Owner and Submit an Application in «Diiu». How to Get Compensation under the «yeVidnovlennia» Program]. *Hrunt*. URL: <https://grnt.media/other/yak-otrymaty-kompensacziyu-za-programoyu-yevidnovlennia/> (accessed: 22.07.2025).

13. Vytiah z RPZM: stalo dostupnym otrymannia cherez Diiu [Extract from RPZM: Receiving through Diiu Became Available]. *Holovna | Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy*. URL: <https://mindev.gov.ua/news/vytiah-z-rpzm-stalo-dostupnym-otrymanna-cherez-diiu> (accessed: 22.07.2025).

14. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy u zviazku z Rishenniam Konstytutsiinoï Sudu Ukrainy vid 14 liutoho 2024 roku № 1-r (II) /2024 shchodo harantuvannia zakhystu prav i svobod osoby za rishenniam Yevropeiskoho sudu z prav liudyny [On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in Connection with the Decision of the Constitutional Court of Ukraine dated February 14, 2024 No. 1-r (II) /2024 Regarding Guarantees of Protection of Rights and Freedoms of a Person by the Decision of the European Court of Human Rights]: Zakon Ukrainy vid 11.03.2025 № 4283-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4283–20#Text> (accessed: 17.07.2025).

15. Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro kompensatsiiu za poshkodzhennia ta znyshchennia okremykh katehoriï ob'ektiv nerukhomoho maina vnaslidok boiovykh diï, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy, ta Derzhavnyi reiestr maina, poshkodzhenoï ta znyshchenoï vnaslidok boiovykh diï, terorystychnykh aktiv, dyversii, sprychynenykh zbroinoiu ahresiieiu Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy» shchodo kompensatsii znyshchenoï chy poshkodzhenoï maina, shcho znakhodytsia na terytoriiakh vedennia aktyvnykh boiovykh diï abo tymchasovo okupovanykh Rosiiskoi Federatsiieiu [On Amendments to the Law of Ukraine «On Compensation for Damage and Destruction of Certain Categories of Real Estate Objects Due to Hostilities, Terrorist Acts, Sabotage Caused by Armed Aggression of the Russian Federation Against Ukraine, and the State Register of Property Damaged and Destroyed Due to Hostilities, Terrorist Acts, Sabotage Caused by Armed Aggression of the Russian Federation Against Ukraine» Regarding Compensation for Destroyed or Damaged Property Located in Areas of Active Hostilities or Temporarily Occupied by the Russian Federation]: Proiekt Zakonu №11161 vid 10.04.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43982> (accessed: 17.07.2025).

16. Naibilsh ochikuvani kompensatsii: stalo vidomo, za yakykh umov pereselentsi z TOT zmozhut otrymaty vyplaty yeVidnovlennia [Most Anticipated Compensations: It Became Known Under What Conditions IDPs from TOT Can Receive yeVidnovlennia Payments]. *Politychna partiia «Sluha Narodu»*. URL: <https://sluga-narodu.com/naybilsh-ochikuvani-kompensatsii-stalo-vidomo-za-iakykh-umov-pereselentsi-z-tot-zmozhut-otrymaty-vyplaty-ievidnovlennia/> (accessed: 17.07.2025).

17. Priamyi efir pro kompensatsii VPO: initsiator zakonu 11161 poiasnyv, shcho dali [Live Broadcast about IDP Compensations: Initiator of Law 11161 Explained What Next]. *Ostanni novyny Ukrainy | Bahmut IN. UA*. URL: <https://bahmut.in.ua/pryamyj-efir-pro-kompensacziyi-vpo-inicziator-zakonu-11161-poyasnyv-shho-dali/> (accessed: 17.07.2025).

Стаття надійшла до друку 29 липня 2025 року